

Pârvu Boerescu***CODEX COMANICUS: CORESPONDENȚE LEXICALE
ROMÂNO-CUMANE***

În anul 2000, regretatul profesor Vladimir Drimba a publicat, în limba franceză, o nouă ediție diplomatică, însoțită de facsimile, a manuscrisului cunoscut sub numele de *Codex Comanicus*¹, cel mai important izvor de cunoaștere a limbii poporului turcic migrator care a dominat politic un vast teritoriu ce se întindea din stepele de la nordul Mării Negre până la Dunărea de Jos și Carpații Meridionali, în perioada dintre cea de a doua jumătate a secolului al XI-lea și anii imediat premergători invaziei mongolo-tătare din 1241.

Marele avantaj imediat pe care îl prezintă această ediție, în raport cu cea din 1880, a contelui Géza Kuun², parțial depășită din punct de vedere științific, este acela că textul *Codexului* se află la îndemâna cercetătorilor români, în cele mai bune condiții posibile, constituind un instrument de lucru indispensabil pentru corecta apreciere a influenței cumane asupra limbii române. Absența glosarelor și a indicilor de cuvinte din ediția lui Vladimir Drimba este suplinită de posibilitatea consultării utilului dicționar al limbii cumane, redactat de orientalistul danez K. Grønbech³, ca indice de cuvinte al întregului *Codex*, conținând transcrierea modernă, variantele grafice din manuscris și traducerea fiecărui cuvânt cuman în parte, uneori împreună cu contextul său.

Dezavantajul de ordin practic, oarecum inevitabil, al numerotării diferite, de la o ediție la alta și în surse diferite, a trimiterilor la paginile manuscrisului original, poate să fie înlăturat în mare măsură prin identificarea și înregistrarea tuturor cuvintelor din *Codex Comanicus* care, după câte știm, ar putea prezenta un cât de mic interes pentru istoria lexicului românesc.

¹ Vladimir Drimba, *Codex Comanicus*, Édition diplomatique avec fac-similés, Bucarest, Editura Enciclopedică, 2000. În continuare, cu sigla: CCD.

² *Codex Cumanicus Bibliothecae ad Divi Marci Venetiarum*. Primum ex integro edidit prolegomenis notis et compluribus glossariis instruxit Comes Géza Kuun, Budapestini Editio Scient. Academiae Hung., 1880 (vol II: *Additamentum ad Codicem Cumanicum*. Budae, 1883). În continuare, cu sigla: CCK.

În anul 1981, la Budapesta, a apărut o reeditare anastatică a CCK, însoțită de „*Prolegomena to the Codex Cumanicus* by Louis Ligeti”.

³ K. Grønbech, *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*, Kopenhagen, Einar Munsgaard, 1942. (B.A.R., cota II 253 478.) În continuare, cu sigla KW.

În acest scop, înfățișez mai jos un tablou al corespondențelor și coincidențelor care pot fi stabilite între cuvintele limbii române, selectate de mine⁴, și cuvintele limbii cumană, a căror existență este atestată în *Codex Comanicus*.

Alături de cuvintele limbii comune, atașez o listă cu nume geografice, probabil cea mai incompletă, din cauza dificultăților de identificare, cuprinzând unele toponime – hidronime, oronime, oiconime etc., care au mai primit o explicație turcică, inclusiv cumană, la care am adăugat, cu titlu de ipoteză, câteva interpretări proprii, marcate de altfel, pretutindeni, prin sigla P.B. Cea de a doua listă, a numelor de persoane, a fost excerptată în cea mai mare parte din *Dicționarul onomastic românesc* de N. A. Constantinescu (DO), pe baza analogiei cu termenii cumană atestați în *Codex Comanicus*, inclusiv cu precădere numele unor personaje istorice, suficient de vechi pentru ca originea turcă osmanlie a acestora să fie întrucâtva mai puțin probabilă. Am ținut seama și de considerentele expuse de Emil Suciu, în lista cu antroponime de origine cumană, din volumul *Cuvinte românești de origine turcă*, pag. 204–206.

Cuvintele-titlu românești scrise cu litere de rând, drepte și neîngroșate, de cele mai multe ori nu au o etimologie turcică directă, fiind în multe cazuri niște simple coincidențe lexicale româno-cumane. Cuvintele românești scrise cu litere drepte îngroșate au o certă origine turcică, dar nu pot proveni din cumană, fie din cauza fonetismului divergent, fie din alte motive, de ordin semantic sau istoric etc. Literele italice îngroșate sunt indiciul unei echivalențe fonetice depline între etimoanele turce osmanlii ale cuvintelor românești și cuvintele cumană corespunzătoare, iar sublinierile semnalează ipoteticile împrumuturi românești din limba cumană. Numărul cresător al semnelor de întrebare semnifică gradul de improbabilitate al unui împrumut direct sau exclusiv din cumană, apreciere care nu exclude automat eventualitatea stabilirii unor etimologii multiple, în care componenta cumană să poată fi totuși luată în considerare.

Cuvintele cumană sunt redate cu ortografia lui K. Grønbech (KW), în paranteze drepte fiind reproducă uneori forma grafică din manuscris și/sau traducerea acestor cuvinte, atunci când este necesar. Abrevierile din parantezele rotunde reprezentă, după Grønbech, KW, limba din care provine cuvântul cuman: ar. – arabă, gr. – greacă, ital. – italiană, m. – mongolă, p. – persană, rus. – rusă; calea de intrare în limbă: merc. – prin comerț, chr. – prin misionarii creștini, ori precizări gramaticale: 3. Pers. – forma posesivă, persoana a 3-a⁵, a substantivului, așa cum apare acesta în textul CC. Urmează numărul filei din manuscris, cf. CCD, r – *recto* sau v – *verso* și numărul rândului, cifrele din parantezele rotunde fiind

⁴ În selectarea cuvintelor românești cărora li se poate atribui un termen corespondent cuman mi-au fost de un mare folos, de multe ori, simplele sublinieri făcute cu creion albastru și roșu de către doi cercetători anteriori, din păcate anonimi, în glosarul cuman-latin din *Codex Cumanicus*, ediția Kuun, pe exemplarul care se află la Biblioteca Academiei Române din București. Ambii erau buni cunoșători ai limbii turce și ai lexicului românesc regional, de origine orientală.

⁵ Cf. Vladimir Drimba, *Cercetări etimologice*, 2001, p. 277.

paginile ediției VI. Drimba (D), respectiv G. Kuun (K). Sigla KW și numărul alăturat arată pagina la care se găsește cuvântul cuman în *Komanisches Wörterbuch* de K. Grønbech. După echivalentul turc (osmanliu) al termenului cuman, redat în forma sa actuală, aşa cum apare în *Dicționarul turc-român* de A. Baubec și M. Grecu (1979), siglele § I, II sau III⁶ fac trimitere la numărul volumului și la pagina din lucrarea *Influența orientală asupra limbei și culturii române*, de Lazăr Șăineanu (1900), unde sunt discutate aproape toate etimoanele citate. La sfârșit, în paranteze drepte, este dată etimologia curent acceptată a cuvântului românesc, în cazul în care aceasta este diferită de cuvântul turc citat anterior, la care adaug uneori succinte observații sau suplimente bibliografice.

- abitir** – *bitir-* [„perficere”] „vollenden” „a duce până la capăt, a desăvârși”, *bitirmek* „Vollendung, Vollbringung, Erfüllung”, 22r/19-21 (D 63, K 91), KW 61 (v. *infra*: a *bitirdisi*), cf. tc. *bitirmek* § II 6 [~ < tc. *beter* „mai rău” (Iogu, GS, V, p. 181, DEXI); vezi, pentru evoluția semantică, și adv. alb. *beter* (< tc.) „mult, foarte, din cale afară de, extraordinar de...” (obs. mea, P.B.); ~ cf. tc. *beter* (DEX)]
- accea** (înv. „monedă”) – *aqča* [„pecunia”] 40v/10 (D 88, K 91), KW 39, tc. *akça* § I 17, 289, II 1;
- alaci** ??? (despre vite: „bălțate”) – *alača* [„gestrifit”] „bălțat, dungat” 57v/25 (D 112, K 137), KW 34, tăt. *alača*, cf. tc. *alaca* § II 14 [~ < tăt. *alača* (Şăineanu IO, II, 14); ~ < tc. *alača* (!) MDA; v. și *alagea* (înv.) „stofă vărgată” < tc. *alaca*];
- almas** (înv., reg.: „diamant”) – *jalmas* (p. ar. gr.) [*yalmas*] 47r/15 (D 97, K 109), KW 111, tc. *elmas* § III 6 [v. și *olmaz* („diamant colorat”), cf. ucr., rus. *almaz* DEX; ~ < ucr., rus. *алмаз*, bg. *олмаз* DEXI];
- altângic** (bot., reg.: „condurul-doamnei”) – cf. *altun* „aur”, *altunçi* [„faber”] „aurar” 42v/10, 11 (D 90, K 96), KW 36, tc. *altıncık* § II 18 [< tc. *altynyk* (sic!) MDA, DEXI];
- amanet** – *amanat* (ar.) [„recom/m]endatio”] 24r/15 (D 66, K 51), KW 36, tc. *emanet*, *amanet* § II 19 [~ < tc. *emanet*, ngr. *amanáti* DEX; tc. *amanet* MDA; tc. *amanet*, ngr. *amanáti* DEXI];
- arcá** (înv.: „sprijin, protecție”) – *arpa* [„spalla”] „spate (în special partea de sus a acestuia)” 48r/4 (D 98, K 111), KW 40, tc. *arka* § III 7;
- arpacaş / arpagic** – cf. *arpa* „orz” 55v/3 (D 109, K 130), KW 40, tc. *arpa* (§ II 26 *arpagic*) [– *arpacas* < magh. árpakása ; – *arpagic* < tc. *arpacık* DEX; ~ < tc. *arpacek* [!], bg. *арпажик* [!] MDA; ~ < tc. *arpacek* [!], bg. *арпажик* DEXI)];
- arşin** (veche unitate de măsură) – *arşun* „cot” 43r/22 (D 91, K 98), KW 40, tc. *aris* „cot” [~ < rus. *аршин* DEXII];

⁶ I = vol. I (*Introducerea*) – paginile numerotate cu cifre romane sunt date cu cifre arabe, II = vol. II₁ (*Vocabularul. 1. Vorbe populare*), III = vol. II₂ (*Vocabularul. 2. Vorbe istorice, împrumuturi literare, Indice general*). Această notație a fost utilizată anterior de Al. Ciorănescu (DER).

- arzuliu** (înv.: „înfocat”) – *arzula-* „a dori, a râvni” 70v/15 (D 133, K 195), KW 42, tc. *arzülü* [~ < tc. *arzülü*, cf. *arde* DEXI];
- aslam** (înv.: „camăta”) – *astylan* [„usura”] 38r/12 (D 84, K 85), KW 43, § I 18, 259, 260 [~ < rus. *oslam* MDA; (sau de-a dreptul din vreun dialect tătăresc – DA); ~ < v.rus. *oslam* d. tc. *geagatai aslam*, identic cu. cum. *astelan*, *astlan* Scriban, DLR; ~ < tăt. *aslam* Ciorănescu, DER, 470];
- baftă** – *baxt* (p.) [„prosperitas”] „noroc” 71v/11 (D 134, K 200), 76r/19 (D 139, K 204), KW 48, tc. *baht* [~ < tc. *baht* MDA; ~ < tăg. *baht*, cf. tc. *baht* DEXI; ~ < tăg. *baht* (Graur, *Mots tsig.*, p. 124; DEX, Drimba, CE, p. 193; Suciu, CRT, p. 242)];
- bairam** – qurban *bajram* aj (ar.) [*baram*] 36v/20 (D 83, 196, K 81), KW 203, tc. *bayram* § I 25, 168, III, 9 (Drimba, CE, p. 114);
- balâc** (calcan-~) – *baluq* „pește” 22r/12 (D 63, K 46), 46r/29 (D 96, K 107), KW 49, tc. *balık* § I 235, II 395;
- balcic** (reg.: „loc nămolos”) – *balcuq* 39v/8 (D 86, K 88), KW 48, tc. *balçık* „noroi”;
- balsam** – „*balsanian*” [în loc de *balsaman* (Kuun, 181, Drimba, CC, p. 268)] (merc.) 66r/4 (D 128, K 181), KW 48, tc. *belsem* [~ < it. *balsamo*, lat. *balsamum

baltag – [*balta* „securis”] 53r/8 (D 105, K 124), KW 48, tăt. *baltak*, tc. *balta* § I 45, II 37 [~ < tc. *baltak* MDA, DEXI; cf. tc. *balta* DEX];

bascea, bagcea (reg.: „grădină”) – *baqča* (p.) [*bacča* „iardinus”] 40r/6 (D 87, K 89), KW 47, tc. *bahçe*;

baş („cap, staroste”) – *baš* „Kopf” 47v/7 (D 97, K 109), „Haupt” 82r/15g (D 143, K 230), KW 52, tc. *baş* § I 55, 62, II 39;

başca – *başqa* [„preter”, „sine”] 32r/17, 32v/7 (D 77, K 70), 69v/2 (D 130, K 189), KW 52, tc. *başka* § II 40;

bazar – *bazar* (p.) [„forum”] 46r/3 (D 95, K 105), KW 53, tc. *pazar* § I 44, II 287 [~ < fr. ~];

băcan (înv.: „lemn de culoare roșie”) – *baqam* (ar., p.) 41r/12 (D 88, K 92), KW 49, tc. *bakam* § II 32;

bărdac(ă) – *bardaq* 52v/15 (D 105, K 123), 65v/4d (D 126, K 179), KW 51, tc. *bardak* § I 230, II 38;

beci? – *peč* (rus.) [!] „furnus” (și „peșteră”, Drimba, CE, 279) 44v/19 (D 93, K 102), KW 187, cf. tc. *Beç* § I 16, 277, 228, II 42, magh. *Bécs* „Viena”;

beg (înv.: „principe”) – *beg* (împrumutat înapoi din p.) [„princep/[s]”] 45v/9 (D 94, K 104), KW 54, tc. *beg* § II 43;

bei (înv.: „domnitor, guvernator”) – *bej* [*bey* „baronus”] 45v/10, 17 (D 95, K 105), KW 54, tc. *bey* § II 43;

berechet – *baraqat* (ar.) [*barahat* (î.l.d. *barachat*)] „binecuvântat”, 37v/15 (D 84, K 84), KW 50, tc. *bereket* „belşug” § II 47;*

bir – *ber-*, *bir-* „geben”, „a da” 9r/4 (D 46, K 170), 63v/15 (D 122, K 181), KW 55 [<~ < magh. *bér* DEX (cf. Drimba, 1964, p. 105)];

birlic („as”) – *birlik* [„unitas”] 64r/24 (D 123, K 174), KW 60, tc. *birlık* § II 53 (Drimba, CE, 108);

a **bitirdisi** („a duce la capăt, a cădea la învoială”) – *bitir-* „perficere” „vollenden” „a desăvârși” 22r/19–21 (D 63, K 47), KW 61, tc. *bitirmek* § III 19 (~ < bg. *bitirdisam*, Suciu, CRT, p. 234);

boc₃ – *boχ*, *boq* („Mist”) [*bogh* „sterchus”, *bogu* (3 Pers.)] 48v/13 (D 99, K 113), 60v/9 (D 117, K 145), KW 63, 65, tc. *bok* § II 53;

bogaz („canal”), **bohaz** (reg. Oltenia) – *boyaz* „gât” 48r/1 (D 98, K 111), KW 63, tc. *boğaz* § III 19, 165;

boi – *boj* „trup” [*boy* „corpus, persona”] 48r/10 (D 98, K 111), 48v/29 (D 99, K 113), KW 63, tc. *boy* § II 57;

boia – *boja* „culoare, vopsea” [*boya*] 27v/12 (D 71, K 59), KW 63, tc. *oya* § II 56;

boiangiu – *bojačy* 27v/11 (D 71, K 59), KW 63, tc. *boyaci* § II 57;

borceag – *byrčaq* [*brizac* „erbegia”] 55v/8 (D 109, 232: *bırčaq*, K 131), KW 72; – *burčaq* „grindină”, „măzăriche” 19r/9 (D 59, K 40), KW 69, [~ < bg. *borčak* DEX; bg. *borčag* MDA; tc. *burçak*, bg. *borčag* DEXI];

bostan (înv., Mold.: „grădină, livadă”) – *bostan* (p.) „livadă, umbră” 57v/23d (D 112, K 137), KW 65, tc. *bostan* § II 59;

boş – *boš* [„vacuum”] „leer(er Raum)” 29r/14 (D 73, K 62), tc. *boş* § I 276 [~ < lat. *bursa* DEX; ~ < lat. *byrsea MDA, DEXI; ~ or. nec. Ciorănescu, DER, 946];

briceag – *byčaq* 42v/15 (D 90, K 97), 43v/15 (D 91, K 99), 60v/18 (D 117, K 133), KW 71, tc. *bičak* (§ I 244: cf. *brici* < sl.); [~ < tc. *bičak*, influențat de *brici* DEX, DEXI; ~ < tc. *bičak*, mg. *bicsak* MDA (v. Suciu, CRT, p. 221–222)];

bugă ???? („taur”) – *boya* [*boga*] 54v/26 (D 108, K 129), [*buga*] 60v/27 (D 117, K 147), KW 62, tc. *boğa* § II 61 [~ < tc. *buga* MDA, DEXI (v. Şăineanu, IO)];

Burlan ?? – ?? *bur-*, *burgu-* [„tronbe”] „trompetă”, 45r/21, 22 (D 94, K 104), KW 69, (cf. Drimba, CE, 43; *bur-* + ~ *olan*, cf. Suciu, CRT, p. 33–34, 222, 242) [cf. tc. *boru* „teavă”, DEX, DEXI; et. nec. MDA], – ? *bur-* „drehen, winden” „a răsuci, a înfășura” 28v/12, 13 (D 71, K 60), 37r/29 (D 83, K 83), KW 68 sau *burul-* „sich aufrollen” „a se face sul” (P.B.) 69v/16 (D 131, K 191), KW 69, tc. *burulmak* [v. și (*h*)*urlă*, (*h*)*urloī*, P.B. (cf. Scriban, DER)];

but – *but* [„cosia” = *coxa*] 48v/14 (D 99, K 113), KW 70, tc. *but* § II 64, 402;

butas ???? – cf. *butaq* [*butac* „rama arboris” = ramură] 53r/18 (D 105, K 125), KW 70, (Bogrea, DR, I, p. 274) [~ < magh. *bujtás* DEX; ~ < magh. dial. *bútás* Kiraly, CL, 175, DEXI]

/ **butuc** !?? – *butaq* „ramură” 53r/18 (D 105, K 125), KW 70, tc. *budak*, *butak* § II 65, 402 (Suciu, CRT, p. 222) [~ et. nec. DEX, MDA, DEXI];

cabanos – *qaban* [„aper” = „porc sălbatic”] 66r/1g (D 128, K 181), KW 188 [~ < pol. *kabános*, cf. rus. *kaban* „porc”, DEXI (v. și pol. *kaban* „purcel”)];

- cadâna** – *qatun, χatun [catonj* (3. Pers.)] „femeie (căsătorită)” 45v/20, 21 (D 95, K 105) KW 196, tc. *kadin* § II 70 [DEXI, greșit: tc. *kadin*];
- calcan** (pește) – *qalqan, -i* (3. Pers.) 63v/7 (D 122, K 170), KW 191, tc. *kalkan* § II 84;
- calem** (înv.: „administrație publică”, „cancelarie”) – *qaläm [kalā]* „condei” 40v/7, (D 87, K 90), KW 235, tc. *kalem* § II 26 [Graur, DCC, 177; Drimba, CC, p. 201]
- calup, calâp** – *qalyp* (ar.) „formă, calapod” 43v/2 (D 91, K 99), KW 191, tc. *kalip* § II 83 [< tc. *kalup*, Graur; DCC, 186; < tc. *kalip*, ngr. *kalouúpi* DEXI];
- camfor** – *qanfor* (ital.) [*canfor*] 41v/1 (D 89, K 189), KW 192, tc. *kâfur* [~ < ngr. *kámfora*, Graur, DCC, 189, DEX, MDA; ~ < ngr..., cf. it. *canfora*, lat. med. *camphora* < ar. *kafur* DEXI];
- canat** – *χanat [hanat]* „aripă” 65v/24g (D 127, K 180), KW 100, tc. *kanat* § II 84; **capsă** (înv.: „cutie”) – *qapsa* (lat.[!]) [(gr.), Drimba, CC, p. 288] 80v/24dr (D 141, K 222), KW 193 [~ < lat. *capsa*, germ. *Kapsel*, ngr. *κάψα* DEXI; ~ latinism înv. MDA];
- caraculac** (înv.: „râs, linx”) – cf. *qara* „negru”; cf. – *qulaq, qulax* „ureche” [*chulac, chulag*] 47v/14 (D 97, K 110), KW 202, tc. *kara kulak* „ureche neagră” § I 27, III 31 [~ < tc. *karakulak*; cf. rom. *carácal* „specie de linx”, et. nec. MDA; ~ < fr., sp. *caracal* [!] DEXI (fr. *caracal* < sp. ~ < tc. *qara qālāq* „oreille [!] noire” DEHF; cf. tc. *kara kalak*: „bot negru”)];
- caraman** (reg., Brăila: „bou cu părul negru”) – *qara* „negru” 46v/27 (D 96, K 108, 143), KW193, tc. *karaman* „cu părul negru, brunet” § II 396;
- casap** – *qasap* (ar.) 44r/29 (D 93, K 101), KW 195, tc. *kasap* § II 92, III 31;
- castană** – *qastana* (gr. sau a.) 53v/11 (D 106, K 126), KW 195, tc. *kestane* [~ < ngr. *κάστανο(v)* DEXI; ~ < ngr. (pl.) *κάστονα* (Th. Hristea, *Probleme de etimologie*, p. 81–82)];
- cat** („etaj, nivel”) – *qat-* „latură, parte”, „oară, dată” [Kuun: „latus”] 30r/22 (D 75, K 67), 37v/1 (D 84, K 83), KW 196, tc. *kat* § II 93;
- catâr** – *qatyr* 54r/18 (D 107, K 127), KW 197, tc. *katir* § I 18, II 94;
- catifea** – *qatifa* (ar.) 46v/21 (D 96, K 108), KW 196, tc. *kadife* § II 94 [< tc. *katifâ* MDA; ~ < tc. *kadife*, ngr. *katifés* DEX, DEXI];
- cazan** – *qazan* [„calderonus”] 52v/27 (D 105, K 124), KW 197, tc. *kazan* § II 98 [cf. antr. *Cazan*];
- cazma** – *qazma* [„sapa”] 44v/2 (D 93, K 102), KW 197, tc. *kazma* § II 99;
- carăbas(ă)** ?? (oarie), – *qara* „negru” 46v/27 (D 96, K 108, 143), KW193, – *baš* „cap” 47v/7 (D 97, K 31), 82r/15g (D 143, K 109), KW 52, tc. *karabas* (Bogrea, DR, I, p. 285);

?! > **cărăbus** ?!?? – [< *carab*[aş] (rar folosit: „oaiе cu botul negru” < tc.) + suf. -uş DEX, MDA; probabil lat. *carābos* < gr. κάραβος „cărăbuş; crab” DEXI; v. şi Suciu, CRT, p. 243];

căuş ??? – *qovuš* [kouš „hol”] „gol, găunos, scobit” 56r/29 (D 110, K 133), KW 201, cf. tc. *kova* „găleată, căldare” (P.B.) [~ < lat. *cau (*cavus*) + suf. -uş DEX; v. şi Ciorănescu, DER, 1566];

cârmâziu – *qyrmyzy* (merc.) „vopsea roşie” 46v/29 (D 96, K 108), KW 207, tc. *kirmizi* § II 91;

ceadâr (înv. „cort”) – *čatyr* (p?) [cater] 51v/13 (D 103, K 121), KW 74, tc. *çadir* § I 79, II 120, III 39 [v. şi *şatră*, cf. Ciorănescu, DER, 7488];

cealma – *čalma* 51v/4 (D 103, K 121), KW 72, tc. *çalma* § II 120;

ceanac (reg.: „vas smăltuit”) – *čanaq* [„scutella”] 53r/5 (D 105, K 124), KW 73, tc. *çanak* § II 122;

chibrit – *kibrit* (ar.) [chibrit „sulfarinus”] 40r/21 (D 87, K 90), KW 142, tc. *kibrit* § II 109;

chilim – *kilim* (p.) 52v/5 (D 104, K 123), KW 142, tc. *kilim* § II 111;

chimir – *kamar* (kämär, Drimba, CC, p. 224) [chamar] „centură cu buzunare pentru bani” 51v/15 (D 103, K 121), KW 134, tc. *kemer* § II 112;

chindie, achindie ??? – *kinde, ekindü* 36r/21 (D 82, K 80), KW 86, tc. *ikindi* § II 113 [cf. Densusianu, ILR, I, p. 243; Scriban, DLR];

chior ? – *kör* (p.) [cor „cechus” = caecus] 50r/5 (D 101, K 116), KW 153, tc. *kör* § II 114 (Drimba, CE, p. 109);

chiorpe(a)că ??!!? (reg.: „şindrilă (înnoită?)”) – ? *körpe* [corpa eyn lampuel = „Lammfell”, „pellis agnina”] 56r/10 (D 110, K 132), KW 155, tc. *körpe* „proaspăt, fraged” (P.B.);

chirpici – *kerpič* [cherpiç] „cărămidă nearsă” 51r/21(D 102, K 120), KW 140, tc. *kerpiç*;

chitab, chitap (înv.: „înscris autentic, carte”) – (nesigur) *kitab* (ar.) [glosat greşit „scola”] 45r/27 (D 94, K 104), KW omis; tc. *kitap* „carte, Coran” § III 39;

chițcan, ițcan – *syčqan* „şoarece” [siçchan „ratus”] 54v/22 (D 108, K 129), KW 227, tc. *siçan* (~ < *chiț[ăi]* + cum. [syč]qan ?? P.B.) [~ < *chițcăi* + suf. -an DEX, DEXI; ~ < magh. *cickány* (?) MDA (magh. *patkány* „şobolan”, *pocok* „chițcan”, *cin* „chiț”, *cica* „pisică” B. Kelemen, DM-R)];

cighir, gighir (reg.: „prapur de miel”, „drob”) – *ğigar* (p.) [„figatus”] 48r/13 (D 98, K 111), KW 98, tc. (*kara*) *ciğer* „ficat” § II 127;

ciov – *čüp, -bü* „Überbleibsel”, „Abfälle” „rămăşiţă, deşeuri” [*čóbv* (3. Pers.)] 81r/7 (D 141, K 224, n. 2 „ramus virens” [!]), KW 76, tc. *çöp* § II 128 [~ cf. tc. *çüp* DEX, ~ < tc. *çob* MDA] (cf. P. Boerescu, LR, LVII, 2008, nr. 2, sub tipar);

ciubuc – *čybuq* „băt, vargă” [*čibuch, čibug*] 63v/ 20 (D 122, K 171), 70r/1 (D 131, K 191), KW 78, tc. *çubuk* § II 136;

ciufut (înv.: „zgârcit, prost dispus; cămătar”) – *ăguhut* (p.) „evreu” 61v/36, 39 (D 119, K 161), KW 98, tc. *çifit* (DEX) § II 138 [~ < tc. *cuhud* (Şâineanu); ~ < tc. *çufit* (!) MDA];

ciurez – ? *čura* [„terzorarius” „șoim mic (bărbătuș)’] + rom. *huhurez* (P.B.) 55r/9 (D 108, K 129), KW 77 [~ v. *huhurez*: și *ciuhurez* MDA; *ciuhurez* < *ciuf* + *huhurez* DEX];

cobuz, copuz – *qobuz* 45r/12 (D 94, K 103), KW 198, tăt. *kobuz*, tc. *kopuz*, *kobuz* § II 140 (Drimba, 1964, p. 106; Suciu, CRT, p. 227) [v. și *cobză* < rus., ucr. *kobza*];

olan – *qolan* 6r/27 (D 43, K 12), KW 199, tc. *kolan* § II 141;

oltuc – *qoltuq* 65v/34d (D 127, K 181), KW 199, tc. *koltuk* § I 67, II 141;

comsie, comsiu (reg.: „vecin, rude”) – *qonşu* [*consí* „viciinus, proximus”] 49r/21 (D 100, K 163), KW 188, tc. *komşu* [~ < bg. *комшия* MDA; ~ < srb. *komšija* DEXI];

comur (despre culoarea vitelor:) „negru-violet” – *kömür* [*comur*] „cărbune” 42v/20 (D 90, K 97), KW 151, tc. *kömür* [~ et. nec. MDA; Drimba, CE, p. 61; Suciu, CRT, p. 56]

conac – *qonaqla-* [„albergare”] 3v/4–6 (D 39, K 7), *qonaqlit* [„ospicium”] 39v/29 (D 87, K 89), KW 199, tc. *konak* § II 142;

corhană??? (reg.: „coastă de deal râpoasă, munte golaș”) – cf. *quryan* „movilă funerară” 80v/22d (D 141, K 222), KW 203, tc. *kurgan* § II 91; cf. *gorgan*, pt. evoluția semantică: cf. alb. *mal* „munte”; v. și pers. *gorkhānah*, ap. Ciorănescu, DER, 3839 (P.B.) [Philippide, OR II, p. 376; ~ < ucr. *kurhan* DEX, DEXI; ~ cf. rus., ucr. *kurgan* MDA];

culucciu (înv.: „paznic de noapte”) – *qulluqči* [„famulus”] „servitor” 45r/5 (D 94, K 103), KW 203 tc. *kullukçı* § II 148;

curgan ?? (reg. „gorgan, tumulus”) – *quryan* „” 80v/22d (D 141, K 222), KW 203, tc. *kurgan* § II 91 [~ < rus. *kurgan* MDA];

? > **gorgan** ? v. Drimba, CC, p. 200, ap. 80v/22d, cf. KQŽS 88; § II 191 (~ < persan *gorkhānah*, prin tc. *kurgan* sau rus. *korgan*, Ciorănescu, DER, 3839); ~ < cum. *quryan* cf. Drimba, CE, p. 297; Suciu, CRT, p. 216 [~ < rus. *korgan* MDA, DEXI; ~ cf. rus. *kurgan* DEX];

devlet (înv.: „administrație”) – cf. *duvlat* (ar.) „Heil”, „noroc, fericire, mântuire” 76r/19 (D 139, K 217: „imperium”), KW 83, tc. *devlet* „stat; fericire”;

dezghin („lovitură de frâu, de pinteni; săritură a calului”) – *tizgin* 52r/1 (D 104, K 122), KW 246, tc. *dizgin* § II 157;

dugheană – *tugan* (ar.) 39v/28 (D 87, K 89), KW 253, tc. *dükkân* § I 84, II 162;

dusman ? – *tuşman*, *tüşman*, *düşman* (p.) „adversarius, hostis” [dwzmanlar] 63v/14 (D 122, K 170), [tusman] 65v/36g (D 127, K 181 – greșit: *tusmen*), [tusmāni] 69v/8 (D 131, K 190), 72v/16 (D 136, K 206), [tvşman] 73v/2 (D 137, K 208), KW 84, tc. *düşman* § II 165 (Suciu, CRT, p. 216);

elciu (înv.: „ambasador creștin la Istanbul) - *elçi* (p.) [*elzi*] „trimis, nunțiu” 45v/12 (D 95, K 105), KW 87, tc. *elçi* § III 51; fanar, fânar (înv.: „felinar”) – *fanar* [gr.] 46r/25 (D 95, K 106), KW 97, tc. *fener* § II 167 [~ < ngr. *φανάρι*];

fildeș – *fil tişi* 41r/11 (D 88, K 92), KW 97, tc. *fildişi* § II 171; fistic – *pistaq* (gr.) 53v/19 (D 106, K 126) KW 187, tc. *fistik* § II 173;

frengie, frângie (înv.: „stofă de brocart purpuriu”) – *frangi* (p.) 46v/4 (D 96, K 107), KW 97, tc. *frengi* § I 252, II 175;

garofil, caranfil („garoafa”) – *yaranful* (merc.) [*garanful* „Gewürznelke” („cuișoare”)] 41r/6 (D 88, K 92), KW 97 tc. *karanfil* § II 89;

gevrea (înv.: „batistă brodată pe margini”) – *cövre* „circumferință” [*zoura* „circuytus”] 7r/19 (D 44, K 15), *çöp kövre* [*çop çoura* „circum”] 30v/4 (D 74, K 65), *čüvre* [*čvřre*] 82r/24 (D 144, K 231), KW 76, tc. *çevre* „contur; batistă brodată” § II 179;

ghiobec (înv., reg.: „zăbun”) – ? *kübe* „Ringpanzer” [*chuba*] „cuirasă, platoșă” 50v/10 (D 101, K 118), KW 157 (P.B.), cf. tc. *göbek* „ombilic, burtă” § II 397 [~ et. nec. MDA; ~ < tc. *göbek* (*kürk*) „blană din regiunea ombilicală” etc., Drimba CE, 2001, p. 78];

ghiulbană, ghiulbană, ghiolhană (reg.: femeie cu ochii mari, frumoasă și cochetă) – cf. *gül* (*darçini*) (p.) [„flos (canellae)"] „floare” 41r/3 (D 88, K 91) KW 97 tc. *gül* „floare, trandafir” § II 183 [~ cf. tc. *gil* „trandafir” (§ II 183) și *hanım* „femeie” (P.B.); ~ et. nec. MDA];

ghioldaş, ioldaş (înv.: „tovărăș de drum”) – tc. *yoldaş* § III 71, – cf. *jol, jól* „drum” 8r/2 (D 45, K 16), KW 125, – cf. *jolču* „călător, străin, oaspete” 81r/28dr (D 142, K 225), KW 126;

gorgan – v. *curgan*

habar – *χabar* (ar.) 18v/9 (D 59, K 39), KW 99, tc. *haber* § II 192 [~ < tc. *haber* „veste, informație” DEX; ~ < tc. *habar*, cf. rus. dial. *habar* MDA; ~ < tc. *habar, haber* DEXI];

halal – *χallal* (ar.) 66r/24 (D 128, K 183), KW 99, tc. *halal* § II 199;

halcă („verigă, inel”) – *yalqa* (p.) [*ghalcha* „anellus” (capistri)] 52r/2 (D 104, K 122), KW 100, tc. *halka* § II 199;

hamal – *χamal* (ar.) 45r/4 (D 94, K 103), KW 100, tc. *hamal* § II 201;

han (-tătar) – *χan, qan* [*han* „imperator”] 45v/6 (D 94, K 104), KW 100, 192, tăt., tc. *han* § II 203 (Suci, CRT, p. 226);

(h)araba – *araba* „car” 51v/18 (D 103, K 121), 82r/34 (D 144, K 232), KW 39, tc. *araba* § II 205 (v. și *roabă* < tc. *araba* [?], Suci, CRT, p. 105);

haraci („tribut”) – cf. *χarč* (ar.) [*char[g>č]*] „cheltuială” 12r/6-9 (D 50, K 25), KW 101, tc. *haraç* „haraci”, *harç* „cheltuială” § II 206;

haram – *χaram* (ar.) 66r/23g (D 128, K 183), KW 101, tc. *haram* § II 207;

havai (înv. „albastru”) – cf. *hava* (ar.) „aer, atmosferă, vreme” 36r/2, 37r/9, 20 (D 81, 83, K 78, 82), KW 101, tc. *havai* „azuriu” § II 212 (*havayı*);

- hazna** – *qazna* (ar.) „Schatzkiste”, „ladă pentru bani și giuvaeruri” 72v/5 (D 136, K 205), KW 197, tc. *hazne, hazine* § II 215;
- hălăciugă** ???? („tufiș, desis”) – *alaçyq* „colibă” 40r/14 (D 87, K 90), KW 34 (Drimba, CE, p. 300: < cum. *alaçyq*, cf. tc. *alaçuk, alacik*; Suciu, CRT, p. 223; Avram, NCE, p. 118: *halângă + hăciugă*) [cf. *hăciugă* MDA; et. nec. DEXI];
- (h)oardă** – *orda* 45v/19 (D 95, K 105), KW 179, tc. *ordu* § I 282, II 373 (s.v. *urdie*) [~ < pol. *horda*, rus. *orda* DEX, MDA, DEXI; ~ < fr. *horde* Ciorănescu, DER, 5920; v. și *ordie, urdie*]
- (h)obaie** ?! (reg.: „vale puțin adâncă între două dealuri”) – *oba* (m.) [„podius” = podium] 39v/5 (D 86, K 88 „convallis” „vale închisă între munți”), KW 173 „Hügel” „colină, ridicătură de pământ” (P.B.) [~ cf. *hoancă₂, hobâc* MDA, DEXI]; cum. *oba* nu este același cuvânt cu tăt. *oba* „cort portativ”, cf. § I 11, III 157;
- hogeag, ogeac** – *očaq* 53r/4 (D 105, K 124!), KW 173, tc. *ocak* § II 276;
- hoinar** ?? – *ojna-, r* [„ludere”] „a juca” 16v/5 (D 56, K 33, 34), KW 174 (Drimba, CE, p. 302; Suciu, CRT, p. 223) [*hoină* = *oină* + *-ar* DEX, MDA, DEXI];
- horă** – *χorón* (gr.) „Ringtanz” 82v/10 (D 144, K 233), KW 103 [~ < bg. *horo* DEX, MDA; ~ < ngr. *χopóç*, bg. *xopo* DEXI];
- hurmá** (înv.: „curmală”) – *χorma* (p.) 53v/12 (D 106, K 126), KW 103, tc. *hurma* § II 149 (Drimba, 1964, p. 106);
- iacut** (înv.: „rubin”) – *jaqut, jaqput* (merc. < ar.) 47r/11 „rubin” (D 97, K 108), KW 114, tc. *yakut*;
- iaurt** – *juyurt* [yugurt „lac acer”] 55v/13 (D 109, K 131), KW 128, tc. *yoğurt* § II 221;
- ioc** – *joq, joχ* „nu” 31v/11 (D 76, K 68), KW 126, tc. *yok* § I 62;
- iorgan, iurgan** (reg.: „cuvertură”) – *jovuryan* [yourgan „culter”] 43r/26 (D 91, K 99), 52v/3 (D 104, K 123), KW 126, tc. *yorgan* § II 227 (Drimba, CE, p. 88) [*iurgan*: et. nec. MDA!];
- (i)ortoman** ? – *jurt* „locuință” [yurt „mansio”] 17r/14 (D 56, K 35), KW 129, cf. tc. *yurt* „possession, bien-fonds” (Şăineanu) § I 55, 264, II 227 (v. infra, *ortoman*);
- iurt** ??? (reg.: „grup de case, parte a satului”) – *jurt* [yurt „mansio”] (P.B.) 17r/14 (D 56, K 35), KW 129, cf. tc. *yurt* „patrie, cămin, ținut” [~ et. nec. MDA; v. și *iurtă* < rus. *iurta*];
- iz** („miros”) – *iz* „urmă, dără” [*izín* (poss. 3 accus. – Drimba, CC, p. 234) „eyn /spor” = Spur] 56r/28 (D 110, K 133), KW 108, tc. *iz* „urmă” [~ < magh. *iz* „gust, aromă” DEX, MDA, DEXI];
- izbă** („colibă”) – *izba* (rus.) [yzba „camera”] 50v/23 (D 102, K 119), KW 108 [~ < rus. *izba*];
- lac** – *lak* (merc.) „Lack”, *rang-i-lak* „Gummilack” [,lacha”] 41r/8 (D 88, K 92), KW 161 [~ < germ. *Lack*];

lahaniu („verde”) – cf. *laxan* (gr.) [*laghan*] „varză” 54r/3 (D 106, K 127), KW 161, tc. *lahana* § III, 72 [~ < tc. *lahana*, ngr. λάχανον MDA];
lămâie – *limon* (merc.) [< p. *līmūn*] 53v/17 (D 106, K 126), KW 161, tc. *limon* (> rom. *limoniu* § I 53, II 238) [~ < ngr. *lemóni*];
liman – *limen* (gr.) 20v/25 (D 61, K 43), KW 161, tc. *liman* § II 237 [~ < tc. ~, ngr. λιμάνι, rus. укр. ~ DEXI];
magiun – *maağun* (ar.) [*maaiun(lar)* „confeti”] „electuar, magiun” 41v/13 (D 89, K 93), KW 161, tc. *macun* „pastă” § II 244;
mahala – *maqala*, *maçala?* (ar.) 40r/11 (D 87, K 90), KW 163, tc. *mahalle* § II 242;
maidan – *majdan* (ar.) 40r/12 (D 87, K 90) KW, 162, tc. *meydan*, tăt. *maydan* § II 243;
maimuță – *majmun* (ar.) 54v/15 (D 107, K 128), KW 162, tc. *maymun* § II 245 [~ < ngr. μαϊμού, tc. *maymun* MDA, DEXI; cf. ngr. ~, tc. ~ DEX; Suciu, CRT, 251];
marulă („lăptucă”) – *marul* (gr.) 53v/27 (D 106, K 126), KW 163, tc. *marul* § II 250 [~ < bg. *marulja*, ngr. *marúli* DEX, MDA, DEXI];
mascara (înv. „măscărici”) – *masqara* (ar.) „Clown” 45r/13 (D 94, K 103), KW 163, tc. *maskara* § II 250;
măcar – *mayar* (p.) „poate că” [*magar* „forsan”] (*mägär*, Drimba, CC, p. 188) 30v/23 (D 75, K 66), KW 161, tc. *magar* § I 65 (cf. Ciorănescu, DER, 4959) [~ < ngr. *makári* DEX];
mărgean – *marğand* (ar.) [*mariand*] „coral” 42r/2 (D 89, K 95), KW 163, tc. *mercan* § II 249;
mehlem – *malaham* (p.) „unguent” 44r/2 (D 92, K 100), KW 162, tc. *mehlem* (ar.);
mohor – ? *mohor* (p.) [*moghori*] „sigiliu” 25r/29 (D 67, K 53), KW 165 [~ < magh. *mohar* DEX (magh. *muhar* ! DM-R)];
murdar – *murdar* (p.) [„meretrix”] 45r/23 (D 94, K 104), „puturos, împuștit” 62v/12, 17 (D 120, K 164), KW 166, tc. *murdar* [persan *murd* „mortuus” 30r/25] § II 265;
naht (înv.: „bani gheătă”) – *naqt (naxt?)* (ar.) [*nagt* „moneta”] 46r/11 (D 95, K 91), KW 168, tc. *nakt* § II 268 [~ < ngr. *náhti*, cf. tc. *nakt*, DEXI (Drimba, 1964, p. 107)];
narangiu („portocaliu”) – *narangi* (p.) 47r/4 (D 96, K 108), KW 168, tc. *narenci* § I 53, II 269;
năut – *noxut* (p.) 55v/6 (D 109, K 131), KW 172, tc. *nohut* § II 268 [~ < tc. *nohud* (?), bg. *nahut*, *nohut* DEX, ~ < tc. *nuhud* (!), bg. ~ MDA, tc. *nuhut* (?), bg. ~ DEXI];
neam ??? (adv. reg., Oltenia, Muntenia: „nimic”) – *neme* [*neme*, *nema*] (în construcții negative:) „nimic” 62v/4 (D 120, K 164), KW 171 (P.B. Vezi și bg. *няма* „nu e”, bg. reg. *ням* < rom. ~, BER, IV, 1995, s.v.) [~ confundat cu s. *neam* < magh. *ném* DEX, MDA, DEXI; v. și magh. *nem* „nu”, Gálidi, ap. Ciorănescu, DER, 5648];

nisană (reg. Mold.: „semn despărțitor la culesul grâului”) – *nişan* (p.) [*nisan* „signum”] 25r/23 (D 67, K 159), KW 172, tc. *nişan* [~ et. nesigură, cf. ngr. *vioávi* MDA];

nizam (înv. „ordin, organizație, statut, soldat turc”) – ? *nizam* (ar.) [*nizan* „exemplum”] „*pildă*” 62r/16 (D 119, K 159), KW 172, tc. *nizam* § III 89; *nur* (pl. *nuri*) – *nur* (ar.) „lumină” 69v/7 (D 130, K 187), KW 172, tc. *nur* § II 273; *oină* – *ojyn* [„lusus”] „joc” 16v/8 (D 56, K 34), KW 175 (Bogrea, DR, I, p. 289; Drimba, CE, p. 316; Suciu, CRT, p. 216), tc. *oyun* [et. nec. DEX, MDA; cf. tc. *oyun* DEXI];

opre(a)g (reg.: „piesă de îmbrăcăminte femeiască”) – *opraq* [„vestimentum”] 51r/31 (D 103, K 32), KW 178 [~ < sr. *opreg*];

órdie, úrdie – *orda* [„curia” (?)] 45v/19 (D 95, K 105), KW 179, tc. *ordu* § II 373 [~ < bg., sr. *ordija* DEX, MDA, DEXI];

orman₂ (reg.) – *orman* „pădure” 40r/4 (D 87, K 89), KW 179, tc. *orman*; **ortac** – *ortaq* [„socius”] 49r/20 (D 100, K 114), KW 179, tc. *ortak* § II 278 [~ < sr. *ortak* DEX, MDA; ~ <tc. *ortak*, sr. *ortak* DEXI];

ortoman ???! – *orta* „Mitte”, „mijloc” [!] 36v/16 (D 82, K 77), KW 178 (Drimba, CE, p. 318; Suciu, CRT, p. 224) [et. nec. DEX, MDA, DEXI]; v. supra: (*i*)*ortoman*;

pergamute, bergamote – cf. tc., cum. *beg armut* „pară domnească” (Graur, DCC, 115),
 – *beg* „principe, domn” 45v/9 (D 94, K 104), KW ,
 – *armut* „pară” 53r/27 (D 106, K 125), KW 40 [~ < ngr. *περγαμότο* < tc. *beg armudi* „para principelui” DEXI (?)];

perghel (înv.: „compas; cerc”) – *pargal* (p.) 43v/22 (D 92, K 100), KW 187, tc. *pergel* § II 292;

peruzea, (înv.) **pirozea**???? („turcoază”) – *pyroza* (p.) [*peroxa*] 47r/19 (D 97, K 109), KW 188, tc. *peruze*, *piruze* § II 292;

revent – *ravand* (p.) [*ravand* „r(h)eubarbarum”] 41r/28 (D 89, K 93), KW 209, tc. *ravent* § II 300;

rus(esc) – *rusi* (p.) [*russi*] 46v/13 (D 96, K 107), KW 210, tc. *rus*;

sábur („aloe”) – *sabur* (ar.) 41v/21 (D 89, K 94), KW 210, tc. *sabur* § II 303;

sacâz – *saqyz* 17v/17 (D 57, K 36), 41r/9 (D 88, K 92), KW 214, tc. *sakız* § II 305;

saftian – *saxtian* „piele de capră” [„*sastian*” (cu s în loc de g)] 43v/8 (D 91, K 99), KW 212, tc. *sahtiyān* § II 306;

salcâm – *salqum* „ciorchine” 66r/6g (D 128, K 182), KW 213, tc. *salkim* § II 310 [tc. *salkām* (sic!) DEX; tc. *salchim* (sic!) MDA; tc *salkim* (!) DEXI];

sarai (reg.: grajd, coteț, sopron), **serai** – *saraj* „palat” (p.) 39v/26 (D 87, K 89), KW 214, tc. tăt. *saray*, *seray* § II 314;

sâc₂ („strigăt pentru oi”) – *sik* „penis” 48 r/17 (D 98, K 112), KW 219, tc. *sik* [MDA; vezi și *sictir* § II 321];

sânduc, sunduc, sandâc (înv. reg. „cufăr”) – *sunduq, synduk* (ar.) 46r/17 (D 95, K 106 „capsa”), 50v/31 (D 102, K 181), 65v/31 (D 127, K 181), KW 225, tc. *sandik, sanduk* § II 313 [v. și Drimba, CE, 98];

sârmă – *sîrma* (*syrma*) (gr.) „fir de aur și/sau de argint” (Drimba, CC, 246) 60r/7 (D 116, K –), KW omis, tc. *sirma* [Graur, DCC, 1070; ~ < tc. *sirma*, ngr. σύρμα DEXI]

scrum !!!? – *qurum* [,ruʃ “(,funingine”)] 80v/2d (D 140, K 220), KW 204, tc. *kurum* § II 318 [~ cf. alb. *shkrumb*];

sîriță (reg.: „oaię”) – *syr* (*sypyr*) [*syr* „pecus”] „Rindvieh” „vită cornută” (+ suf. -*iță*, cf. *oiță*) 57r/7 (D 111, K 134), KW 229, tc. *sigir*; [~ < bg. *cupuća* MDA];

smoală – *samala* (rus.) 42r/15 (D 90, K 95), KW 294 [~ < v. sl. *smola*];

sofră, sufragerie – *sufra* (ar.) [*suffra* „mensa”] 51r/23 (D 103, K 120), 82v/12 (D 144, K 233), KW 225, tc. *sofra* § II 324;

spanac – *yspanaq* (p.) 53v/25 (D 106, K 126), KW 274, tc. *ispanak* [~ < ngr. *spanáki*, bg. *spanak*];

sugiuc – *sučuχ* 48r/15 (D 98, K 111), KW 225, tc. *sucuk* § II 328;

sultan – *sultân* (ar.) [*soltan*] 45v/3–4 (D 94, K 104), KW 225, tc. *sultan* § II 328;

suret (înv.: copie a unui act) – *surat* (ar.) „imagine” 80v/1 (D 140, K 220), KW 225, tc. *suret* „aparență, copie”, tc. *surat* „față, fizionomie” § III 112;

şaitan, şeitan, şoitan (reg. „diavol”) – *şajtan* (ar.) 71r/2 (D 133, K 197), KW 230, tc. *şeytan* § II 336;

şofran – *zaftran* (ar.) 41v/10 (D 89, K 93), KW 275, tc. *safran* § I 280 [~ < rus. *şafran*, pol. *szafran* DEX; ~ < slv. *šafranǔ*, cf. germ *Safran*, fr. *safran* MDA (~ „?”, cf. Graur, DCC, 1137; Drimba, 1964, p. 108)];

taban (reg., la încălțăminte: „căptușeală a tălpiei; branț”) – *taban* [„sola pedis”] 48v/22 (D 99, K 99), KW 231, tc. *taban* „talpă” § II 339 (Drimba, CE, p. 100);

taman – *tamam* (ar.) 6v/12 (D 43, K 13), 70r/19 (D 132, K 137), KW 233, tc. *tamam* § II 347;

tambur (înv.: „tobă”) – *tombur* (ital.) [,dy puvíke” (die Pauke)] „tobă, timpan” 81r/4d (D 141, K 223), KW 249 [~ < fr.];

tarla – *tarlov* 65v/27d (D 127, K 180), 81r/7d (D 141, K 224), 81v/36d (D 143, K 229), KW 236, tc. *tarla* § II 350;

tas – tas (ar.) [„bacile”] 43v/30 (D 92, K 100), KW 236, tc. *tas* § II 357;

tălaşman, talaşman (reg., Bucovina: „tont”) – *talaşman* „zänkisch”, „certăreț” 59r/10 (D 115, K 144), KW 232, tc. *talaşman* „certăreț, arťagos” (MDA);

tărsână (înv.: țesătură groasă și aspră) – *ters* (merc.) [,seamandro”] „un fel de stofă” 46v/6 (D 96, K 107, greșit: *terf*), KW 243, [~ < bg. *tărsina* DEX; ~ < slav. *търсина* MDA, DEXI];

tătar – *tatar* [*tatarče* „pe tătărește”] 61v/25 (D 118, K 160), [*tatar til* „limba tătară”] 81v/32d (D 143, K 229), KW 237, tc. *Tatar*;

- tâlmaci, tâlmaci – *tolmač* [?], *tylmač* (rus.) [*telmaç*] 45v/26 (D 95, K 105), KW 248
[~ < slv. *tljumači*];
- teanc** – *taŋŋ* (p.) [„balla”] „balot de mărfuri” 44v/15 (D 93, K 102), KW 234, tc.
tenk (*denk*) § II 355;
- telal** – *talal* (ar.) 44r/24 (D 93, K 101), KW 233, tc. *tellâl* § II 353;
- terezie** – *tarazu* (p.) 40v/3 (D 87, K 90), KW 236, tc. *terazi* § I 44, II 356 [~ < tc.
terazi, bg. *терезия* MDA; Suciу, CRT, p. 159];
- tigiae** – *tegene* [*tegana*] 42v/21 (D 90, K 97), 52v/28 (D 105, K 124), KW 238 [~ <
bg. *tigan*, srб. *tiganj* DEX; ~ < slv. *tiganj*, *tiganu*, srб. *tiganja*, ngr. (pl.)
tigánia MDA; ~ < bg. *тиган*, srб. *tiganja* DEXI];
- tipsie** – *tepsi* 53r/14 (D 105, K 125), KW 242, tc. *tepsi* § II 361;
- tocmac** (înv.: ciocan de plăpumar, mai) – ? *toqmaq* „ciocan de lemn” 43v/24 (D 92,
K 100), KW 249, tc. *tokmak* „pisălog, mai”;
- toi** – *toj* [„convivium”] „ospăt, banchet” 8v/7 (D 46, K 17), KW 248, tc. *toy, doy* §
II 363 (Suciу, CRT, p. 221);
- toiag* – *tajaq, -yi* „Stab”, „toiag” [*tayagi*] 60r/27 (D 116, K 144), [*tayjak*] 70r/1 (D
131, K 191), KW 232 [~ < v. sl. *tojagū, tojaga* DEX];
- tos** – *toz* [*tos* „puluis”] 39v/12 (D 86, K 89), KW 250, tc. *toz*;
- tuci** – *tuç* [„stangnum” (!)] 65v/33dr (D 127, K 181[omis]) KW 253, tc. *tuç*
„bronz” § II 385;
- tuman** (reg.: „ceată”) – *tuman* [„nebula”] 37r/15 (D 83, K 82), KW 253, tc. *duman*
[~ < rus., ucr. *муман* MDA];
- turliu**(-turliu) (înv.: „dichisit”) – *türlü* [„forma”] 13v/12 (D 52, K 28), [*tvrlu tvrlu*
„varia”] 71r/5 (D 133, K 197), KW 260, tc. *türlü* „soi, fel”, *türlü-türlü* „fel de
fel” § II 370;
- tutun** – *tutun* [„fumus”] 53r/10 (D 105, K 125), KW 261, tc. *tütün* § II 370;
- tăcălie** ??? (fam. „cioc, barbișon”) – *saqal* „barbă” + suf. *-ie*, cf. antr. *Tacal* (P.B.)
48v/25 (D 99, K 113), KW 214, tc. *sakal* „barbă” [~ < magh. *szakáll* „barbă”
C. Lacea, DR III, p. 748; ~ form. expr., cf. *ṭac, cioc* Ciorănescu DER, 8438;
~ < *ṭacā¹* + suf. *-ălie* DLR s.n. XII, 1, p. 22; MDA: „probabil” *ṭacā¹* + suf. *-
ălie*; ~ et. nec. DEXI];
- vadea** (înv., reg.: „termen de plată”) – *vada* (ar.) „scadență, soroc” [*ouada*
„terminum”] 46r/10 (D 95, K 106), KW 272, tc. *vade* „termen” § II 374;
- vai!* – *vaj!* 62v/37 (D 121, K 166), KW 272, tc. *vay!*;
- zahăr** – *šakar* (p.), *šákár* (Drimba, CC, p. 202) [*sahar*] 40v/22 (D 88, K 91) KW
230, tc. *şeker* [~ < ngr. *ζάχαρη*, cf. bg. *захар* DEXI];
- zaraf** – *saraf* (ar.) 40v/2 (D 87, K 90), KW 214, tc. *sarraf* § II 386;
- zăitin** (reg., Banat: „untdelemn”) – *zejtin* „măslin” [*zeytin agač* „măslin”] 71r/18
(D 134, K 199), KW 275, tc. *zeytin yagi* „ulei de măslini” [~ < srб. *zejtin*
MDA];
- zurnă** („fluier”) – *suruna* (p.) 45r/15 (D 94, K 103), KW 226, tc. *zurna* § II 331
(s.v. *surlă*).

Nume geografice:

- Almaş, Almaj** ??? – *alma* [„pomum”] „măr” 53r/28 (D 106, K 125), cf. magh. *alma*, cf. magh. *Almágy*, *Halmágy*, tc. *elma* [magh. *almás* „livadă de meri”, cf. I. Iordan, *Toponimia*, p. 82; *Halmágy* < *alma* + -ágy „pârâu, albie de râu”, Kisch, I, p. 96, ap. I. Iordan, *l. cit.*];
- Arpaş** – cf. *arpa* „orz” 55v/3 (D 109, K 130), KW 40, tc. *arpa* (§ II 26: *arpagic*), magh. *árpás* „loc cu orz” [Drăganu, 541–542; cf. antr. *Arpaş*];
- Bârlui, Burlui** ? – ??? *bur-* „a toarce, a țese” 28v/12-14 (D 71, K 60), KW 68;
- Borcea** ?? – v. antr. *Borce, Borciul*;
- ?? *barča, barčá* (adj.) „tot, întreg” 35r/7 (D 80, K 76), KW 50;
- Burnaz** ?? – ? cf. *burun, brun* „nas” 62v/16 (D 120, K 164), KW 69, tc. *burun* [DO, 224];
- Buzău** ? – *buzav, buzov* [*buxau* „vitellus”] (cf. *Ialomița* „vacă grasă și stearpă”, P.B.) 54r/27 (D 107, K 128), KW 70, tc. *buzăgi* [~ < *Movσέος* (hidronim, sec. IV), ap. V. Pârvan, *Contr. epigr.*, SICA, 1992, p. 255; ~ < magh. *bozó* < bg. *bozovo*, cf. *boz* (I. Iordan, *Toponimia*, p. 61, după Weigand); cf. *buză*, DO, 226];
- Buceag (Bucegi)** ??, **Bugeac** – *bučjak* „unghi” 76r/1 (D 139, K 215), KW 67, tc., tăt. *bucak* § III 21 [tc. *buğak* (sic!) MDA; v. Suciu, CRT, p. 209, nota 25; DO, 218];
- Caracal** – *qara* „negru” 46v/27 (D 96, K 108, 143), KW193, – *qalaa* (ar.) [„castrum”] 39v/24 (D 87, K 89), KW 191, tc. *kara kale* § I 15 [același cu *caracal* „lynx” (Ciorănescu, DER, 1448)];
- Caraiman** – ? *qara* „negru” 46v/27 (D 96, K 108, 143), KW193, § I 88, 90, + suf. *man*, cf. *caraman* „negricios, brunet” (~ < tc. *karaman*, cu *i* epentetic § II 396; cf. tc. *karamanlı* „din Karamania” etc., DO, 230),
- ?! tcc. *qara iman* „capră neagră”, Suciu, CRT, p. 206 [tcc. *iman* „capră” nu este atestat în *Codex Comanicus!* Vezi și tc. *iman* „religie”, tăt. *iman* „credință în Allah”; tăt. *imana* „bir, dijmă”, DT-RU etc.! (P.B.)]
- ???! *qar* „zăpadă” 19r/8 (D 59, K 40), KW193, tc. *kar*;
- ???! *aj* [„mensis”] 36r/13 (D 82, K 79), [„luna”] 35v/28, 29 (D 81, K 78), KW 30, tc. *ay*; (+ suf. *-man*);
- Covurlui** ?? – ? *qovun, χuvun* „pepene” + suf. **-luj* = tc. *-lu* (P.B.) 53v/20 (D 106, K 126), KW 201, tc. *kavun*;
- ??? *χovar-*; *qyryl-* „a muri” 81v/21d (D 142, K 227), KW 103, 207;
- (?! ~ < cuman *kuwarul-uj* „vale seacă, pârâu sec” I. Iordan, *Toponimia*, p. 179, cf. G. Weigand, *XXVI.–XXIX. Jber.*, p. 98–99, *BkA* IV, p. 173–174; [- *uj* „vale” nu este atestat în *Codex Comanicus!* *Kuwarul* = *χovar-ul* ? (v. supra). Totuși: *quru* „sec, uscat” 39r/1 (D 86, K 87), KW 204 și *eniš* „vale, depresiune, povârniș” 39v/6 (D 86, K 88), KW 89. (P.B.)];

- Cozia** ? – ? *qoz, χoz* „nuca”, (cf. *Nucet*, I. Iordan, *Toponimia*, p. 84) 42r/14 (D 89, K 95), 46r/26 (D 95, K 106), 53v/2 (D 106, K 125), KW 202, tc. *koz* § I 91; – ? *qozy* [*coxi, koz*] „miel” 54v/2 (D 107, K 128), KW 202, tc. *kuzu* (P.B.), [~ < v. sl. *koza* „capră”, cf. E. Petrovici, *St. lingv.* IV, p. 71; SDT, 1970, p. 146, 280; DO, 251];
- Iazupcea** ?? – ?? *jazuq, jazyq, jazuχ* „vină” 7r/20 (D 44, K 15), „păcat” 22r/1 (D 63, K 46), KW 109, tc. *yazik* „pierdere, pagubă; păcat!”; – ??? *jazyl* [*jazlup*] „a fi descurcat” 56r/6m (D 109, K 132), KW 109;
- Oituz** ??? (înv. *Octuz, Ohtuz*) – ? *ögüz* [*ochus* „flumen”] „râu” (P.B.) 13v/19 (D 52, K 28) [*ogus* „bos”] „bou”, 54r/25 (D 107, K 128), KW 182, tc. *öküz* „bou”; – ?? *tuz* „sare” 27r/7 (D 70, K 57), KW 259; – ???! *oqt* (ar.) „Zeit, Stunde” 36r/16, 19 (D 82, K 79) KW 178, – ??? *uz* (etnonim) – cf. infra, *Uz, Uzu*;
- Suhului** ??? – ?? *suh* (*kiši*) [„avarus”] „lacom” 50r/20 (D 101, K 117), KW 225 [~ < sl. *suh* „uscat, sec” I. Iordan, *Toponimia*, p. 179];
- Tecuci** ??? – ? *tek* < *terk* „adesea” [„sepe”], „repede” 32v/23 (D 77, K 71), KW 240; – ?? *tek* „gol, neocupat” (în *tek tur-* „a tăcea”) 28v/9-11 (D 71, K 60), KW 239, tc. *tek* „singur, unic; doar”; – ?? *uč* „sfârșit” 57v/29d (D 113, K 146), KW 263, tc. *uç* „vârf, capăt”; – ?? *uč-*, *-ar* „a zbura” 29r/1-3 (D 72, K 61), KW 263, tc. *uçmak* „a zbura”;
- Teleorman** – *teli* [„stultus”] „prost” 49v/22 (D 100, K 116), KW 240, *orman* „pădure” 40r/4 (D 87, K 89), KW 179, tc. *deli* „nebun”: *deli orman* „codru” § I 15;
- Terlui** ? – *ter* „sudoare” 48v/27 (D 99, K 113), KW 242, tc. *ter* ;
- Tezlui** ?? – ? *tez* (p.) „repede” [? Totuși este vorba de un râu de câmpie!] 49v/8 (D 100, K 115), KW 243, tc. *tez* „iute”;
- Tighina** ?? – ? *tegene* [*tegana*] (it.) „acquaio, conca”, „vas pentru apă, spălător” 42v/21 (D 90, K 97), 52v/28 (D 105, K 124), KW 238 [Kuun, XXXV, Philippide, OR, II, p. 360];
- Turlui** ?? – ? *tur-*, *turur* „stehen bleiben, verbleiben”, „a sta pe loc, a rămâne” [„manere”] 17r/11-13 (D 56, K 35), KW 254, tc. *durmak* „a se opri”;
- Tibin** ?!?? (râu) – ?? *čibin* [*çibin* „musca”] 54v/31 (D 108, K 129), KW 75 (P.B.) [~ < sl. (bg.) *siba* (*sviba*) „coarnă” + suf. *-yńb*, cf. bg. *sibinčja* „nume de plantă” (Gerov, ap. Drăganu, p. 553)];
- Urlui** ??? – ? *ur-*, *-ur* „a bate, a lovi” (P.B.) 21v/18-20 (D 63, K 45), KW 266; – ?? *urluq* „sămânță” 25v/21 (D 68, K 54), KW 266;
- Uz** (pas), **Uzu** (părău), **Ozoiu**, **Guzul**, **Guzuc** ?? – etnonimul *uz* (DO, 402), – *uz* „destoinic, исcusit” [„factum”] 12v/10, (D 51, K 26) [„sensus”] 25r/8 (D 67, K 53), [„sapienter”] 33r/1 (D 77, K 71), [*uz kiši* „destrus”] 49v/15 (D 100, K 116), KW 268;

Nume de persoană:

- Aga** ?? – *aya* (m.) [*aga*] „frate mai mare” *ananyng ayasy* „unchi din partea mamei” 65v/16dr (D 127, K 180), KW 28, tc. *ağa* „chiabur, jupân, agă” § II 10;
- Aiaz** ? – *ajaz* [*ayas* „serenum”] 37r/6 (D 83, K 181), KW 31, tc. *ayaz* „ger” [DO, 179];
- Ana** – cf. *ana* [*anna* „mater”] 49r/2 (D 99, K 114) KW 37, tc. *ana* [~ < ebr. *Hannah*, DO, 8; nume de botez foarte răspândit, în trecut];
- Arpaş** – cf. *arpa* „orz” 55v/3 (D 109, K 130), KW 40, tc. *arpa* (§ II 26: *arpagic*), magh. *árpás* „cu urcior (la ochi)” [~ cf. magh. *árpa* DO, 183];
- Asan** – ? *azam* [*asan* „homo”] 47v/1 (D 97, K 66, 109, 164), KW 46 [cf. ar., tc. *Hassan*, DO, 183];
- Aslan** – *arsilan* [*astlan* „leo”] 54r/15 (D 107, K 127), KW 40, tc. *aslan* § I 89, 90, 235, II 395, III 136;
- Balaban** ?? – *balaban* „șoim” 55r/6 (D 108, K 129), KW 48, tc. *balaban* § I 235, 255, II 36, 401;
- Barcan** ! – *Barqan*, nume purtat de o căpetenie mongolă;
 ? – *bar* „was vorhanden ist”, „care este (aici)” 25r/12 (D 67, K 53) KW 50;
 ? – *qan*, *χan* cf. *han*; [~ < tc. *barkan*, DO, 194];
- Basarabă** ! – ? *bas-*, *-ar-* „drücken, treten”, „a apăsa, a călca, a strivi în picioare” 57v/34d (D 113, K 137 KW 51–52 [~ < *bas + aru* „cel bun” (?) + *aba* „tată” (Densusianu, ap. DO, 192); vezi și cum. *ary* [*are, ari/arri*] „sfânt, curat, pur” 61v/1, 11, KW 41, tc. *ari*;
 – ?? cf. *basqaq* „primar, guvernator” [„rector”] 23v/16 (D 65, K 49), KW 52 (P.B.);
 – ? **aba*⁷, cf. tc. *baba* (subst.), „părinte, tată”, (adj.) „venerat, respectat”; cf. magh. *apa* „tată”; cf. ebr. *abba* (DO, 179); cf. gr. *abbas* (Graur, DCC, 4; DO, 179);
 – ? cf. *abaya* (m.) [*abaga*] „unchi” 49r/13 (D 99, K 114), KW 27; v. și cum. *aya* [*aga*] „frate mai mare” *ananyng ayasy* „unchi din partea mamei” 65v/16dr (D 127, K 180), KW 28 [*abaya* = **aba + aya* ? (P.B.)];
 – ? cf. *abušqa*, *abyšqa* [„senex”] 38v/26 (D 85, K 87), KW 27 [*abušqa* = **aba + dimin. rus. -yuka* (?) P.B.];
- Bas** – *baš* „căpetenie” 47v/7 (D 97, K 31), 82r/15g (D 143, K 109), KW 52, tc. *baş* § I 55, 62, II 39 [DO, 193];
- Batia** ?? – ? *bat-*, *-ar* „a se scufunda, a apune” 17v/28-29 (D 57, K 36), KW 53;
 – ?? *batyš* „apus” 37r/4 (D 83, K 35), KW 53;
- Berindei**, Berendei ??? – *berin-* „a-și da osteneala” 81v/13d (D 107, 291, K 227), KW 56 [cf. (etnonim) *berendei* DO, 200];

⁷ În acest caz, asteriscul indică faptul că (-)aba, un termen de origine probabil cumană, nu este atestat în *Codex Comanicus*.

- Borce, Borciul** ! – ? *borč* „datorie” 10v/16 (D 48, K 22 16), *borçlu* [*borzli*, „debitor”] 40v/12 (D 88, K 91), KW 65, tc. *borç* [DO, 210];
– ?? *börçi* i.l.d. *börkçi* [*borçi*, „capelerius”] „pălărier; slujitorul care descoperă și acoperă capul șoimului, la vânătoare” 44r/27 (D 93, K 101/302), KW 66;
- Borzul** ! – [*borzli*, „debitor”] – probabil o altă grafie pentru *Borciul* (P.B.), v. supra [~ cf. magh. *borz*, „bursuc”, cf. *borză*, „gâză” DO, 211; v. și numele căpeteniei cumane *Bortz Membrok*];
- Burcea** ?? – ? *bürce* [*burça*, „pulices”] 54v/33 (D 108, K 129), KW 71 [~ < *Burcă* DO, 223];
– ?? *burč* [*burç*, „piper”] 40v/24 (D 88, K 91), KW 68, tc. *burç*, „bastion; zodie”;
- Butac** ??? – ? *butaq*, „ramură” 53r/18 (D 105, K 125), KW 70, tc. *budak*, *butak* [~ < magh. *buta*, „tont, nerod” DO, 224];
- Calan** ??? – ? *qal*, „sălbatic” [*kaal*] 81r/24g (D 142, K 225) KW 191;
- Calman** ??? – ? *qal*, „sălbatic” [*kaal*] 81r/24g (D 142, K 225) KW 191;
– ? *qal-*, *-ur*, „a rămâne” 17r/11-13 (D 56, K 35), KW 191;
- Cará** ? – *qara*, „negru” 46v/27 (D 96, K 108, 143), KW 193 [DO, 229, numai în nume compuse, v. infra];
- Carabă** ?? – *qara* (v. *Cara*) + *aba* (cf. *Basarabă*) [~ < tc. *karaba*, „ploscă” și nu *carabă*, „fluier” (DO, 230)];
- Caracaş** – *qara*, „negru” 46v/27 (D 96, K 108, 143), KW 193; - *qaš*, „sprânceană” [„ciliun”] 47v/12 (D 97, K 110) KW 195, tc. *kara kaş* [DO, 230];
- Caracâz** (personaj de basm) – *qara*, „negru, neagră” (v. supra) + *qyz* [*chex*, „filia”], „fată, fiică” 49r/7 (D 99, K 114), KW 208, tc. *kara kız*;
- Ciughir** ?, **Ciugureanu** – *čuyur* [*çugur*], „șanț, groapă” 39v/7 (D 86, K 89), KW 77, tc. *çukur*, „groapă, scobitură”;
- Ciură** ???, **Ciura** ??, Tura – *čura* [„terzorarius”], „șoim mic (bârbătuș)” 55r/9 (D 108, K 129), KW 77 [(cf. *ciur!*) v. și *Ciurel*, DO, 242];
- Coia** – ? *qoya* (p.) „Herr, Vornehmer”, „stăpân, demnitar” [*coía*, „dominus”] 45v/17 (D 95, K 195), KW 198 [Drăganu, ap. DO, 246],
– ? *qoj* [*coy*, *choy*, *koy*], „oacie” 57r/6 (D 111, K 134), KW 198, tc. *koyun*;
- Coian** ?, **Goian** ??? – *qojan*, „iepure” 42v/23 (D 90, K 97), KW 198 [DO, 246];
- Coman** – *qoman* [(In hoc libro continentur persicum et) *Comanicum...*] 1r/5 (D 35, K 1), § I 8 (DO, 247);
? – *qom*, „undă, val” 583/24dr (D 113, K 139) KW 199,
?? – *qum*, „nisip” 51r/15 (D 102, K 134), KW 203, tc. *kum*,
[cf. ? (etnonim) *turcoman*, (antrop.) *Turcuman* (?!); cf. ? râul *Kuma...*];
- Conceac** ? (Valea/ Drumul lui ~) – *qonč*, „picior, pulpă” [*chonč*, „gamba”] 48v/16 (D 99, K 113), KW 199, tc. *konč*, „carâmb”;
- Esca**, zis și **Iesche** – *eski*, „vechi, bătrân” 39r/5 (D 86, K 87), KW 94, tc. *eski*, „vechi” [DO, 431];

Gurban ??? – *qurban* (ar.) „sacrificiu” 69v/11 (D 131, K 190), KW 203, tc. *kurban* § I 151, III 44 (cf. Suciu, CRT, 174; DO, 290);

Huzu ??? – cf. (etnonim) *uz*: – *uz* „destoinic, iscusit” [„factum”] 12v/10, (D 51, K 26) [„sensus”] 25r/8 (D 67, K 53), [„sapienter”] 33r/1 (D 77, K 71), [*uz kiši* „destrus”] 49v/15 (D 100, K 116), KW 268 [DO, 300];

Iarcân – *jarqyn, járqyn* „strălucire” 76r/15 (D 139, K 216), [„splendor”] 70r/18 (D 132, K 193), KW 116 (cf. rus. *яркий* „strălucitor” P.B.);

Itu ?? – *it* „câine” 54v/6 (D 107, K 128), KW 108, tc. *it* „câine”;

Moldruz, Modruz (Valea lui ~) – ?? *munduz* [„simplex”] „prost, nerod” 71v/5 (D 134, K 200), KW 166;

Papázoglu, Popázolu („fiul popii”) – *papaz* (chr.) [*bapas* „presbiter”] 35v/12 (D 81, K 77), KW 49, 187, tc. *papazoğlu* [sonorizarea bilabialei inițiale în cumană constituie un argument pentru etimologia cuvântului *beci* (< cum. *peč*), v. supra];

Sahac ?!? – *sayaq* [*sagac*] „bărbie” 48r/2 (D 98, K 111) KW 211 (P.B.) [~ < arm. *sahak* „catolicos” (!)];

Sahat ??? – *saat, sahat* [*sa<g>at*] „hora” „oră” 36r/16 (D 82, K 79) KW 210, tc. *saat* [Philippide, OR II, 356, ap. DO, 366];

Scarlat – *yscarlat* „stofă de culoare roșu încis, strălucitor” 46v/5 (D 96, K 107), KW 274, tc. *iskerlet* [DO, 367];

Soltan – *sultan* (ar.) [*soltan*] 45v/3–4 (D 94, K 104), KW 225, tc. *sultan* § II 328;

Talabă – *tolu* „plin” 32r/11 (D 76, K 69), KW 249, tc. *dolu* (-aba, cf. *Basarabă*) [DO, 384; v. și *talabă* (depreciativ:) „talpă mare”, (reg.:) „grapă” (~ et. nec. MDA); ~ < *talpă* [*a piciorului*] + *labă* (Th. Hristea, LR, nr. 1–4/2005, p. 60, nota nr. 6)];

Tarle, Tarlev – *tarlov* „ogor, tarla” 65v/27d (D 127, K 180), 81r/7d (D 141, K 224), 81v/36d (D 143, K 229), KW 236 [cf. magh. *tarló* „miriște”, DO, 290, 385];

Tatu ??? – ?? *tat-, -ar* „a gusta” 14r/18-20 (D 53, K 29), KW 237;

Tâncabă !! – ? *taj* „Wunder” 61v/14 (D 118, K 159), KW 234, tc. *tansik*; – ?? *tej* „compar”, „gleich, ebensogross”, „egal, la fel de mare” 76r/ ad 17 (D 138, cf. 284, K 217) KW 241, cf. *Basarabă* [DO, 390];

Temircan, Temărcan, Cantemir – *temir* „fier” 13v/17 (D 52, K 28), 42v/8 (D 90, K 96), KW 240, tăt. *temir*, tc. *demir*; – *qan, xan* cf. *han* [DO, 389];

Tocsabă ! – ? *toyuz* „9 (nouă)” 71v/14 (D 134, K 201), KW 248, tc. *tokuz, dokuz* [Drăganu, ap. DO, 390]; – ? *toqluk* [„superfluum”] 81r/21d (D 142, K 225), KW 249, tc. *tok* „îndestulat”; cf. *Basarabă*;

Tortabă, Tartabă, *Turtabă* – *tört, dört* „patru” [*tørt*] 63r/8 (D 121, K 167), KW 251, tc. *dört* [CDOR, 385, 391];

Tacal – *saqal* „barbă” 48v/25 (D 99, K 113), KW 214, tc. *sakal*;

Ulubei ??? – *ulu* [oulu „magnus”] (Bogrea, DR, I, p. 285) 34v/16 (D 80, K 75, 78, 161), KW 265, *bey* 45v/10,17 (D 95, K 105), KW 54, tc. *ulu bey* [~ < tăt. (DO, 439); pt. *Hulubei*, cf. *hulub*];

Urculescu (familie de moșneni din satul Comanca, lângă Caracal) – *uruq, uruχ* [„proles”] „urmaș, copil, seminție” (P.B.) 69v/1 (D 130, K 189), 70v/7 (D 132, K 194), 76r/11 (D 139, K 216), KW 266, tc. *uruk* „trib, clan” [~ < vb. *a urca*, cf. *Urucu, Curculescu* DO, 465];

Urucu – *uruq, uruχ* [„proles”] „urmaș, copil, seminție” 69v/1 (D 130, K 189), 70v/7 (D 132, K 194), KW 266 [~ cf. *Oruk* („trib. tătăresc în Bugiac, în sec. XVII”), Philippide OR, II, p. 356 ?, ap. DO, 465];

Uzun, Uzon, Ozon – *uzun* „lung, înalt” 38v/20 (D 85, K 86), KW 268, tc. *uzun* [DO, 402];

Zaman, Zamonea, Zămona – *zamana(da)* (ar.) „timp” 74v/3,4 (D 138, K 211), „vârstă” 72v/12 (D 136, K 206), KW 274, tc. *zaman* § II 130 [DO, 413].

Nu am inclus, în liste, cuvintele introduse în limba cumană de către misionarii creștini, de exemplu: *alleyox* „aleluia” 80r/8, KW 35, *altar* 70r/7, KW 37, *amen, amin* 61v/30, KW 37, *apostol* 71v/20, KW 38, *ewangelim* „evanghelie” 61v/1, KW 96, *manna* „mană” 72v/5, *mirron* „mir, smirnă” 71r/19, KW 165, *pap* „papa” 61r/19, *psalmo* 69r/4, *profet* 76r/12, KW 187, *šabat (kiün)* „sâmbătă” 36v/6, KW 230, *trapes* „trapeză” 82v/11, KW 252 etc.; coincidențele întâmplătoare și nesemnificative precum *curea* – *qur* „Leibgurt, Schwertgehänge”, „cingătoare” 51r/32 (D 103, K 120), KW 203 [*curea* < lat. *corrīgia* sau *corrella „curea la încălțăminte”], ori *cotor* – *qotur* „crustă, pecingine, râie” 50r/6,12 (D 101, K 116), KW 201 [~ et. nec. DEXI (cf. alb. *kot*, P. Boerescu, în LR, LIII, 2004, nr. 5–6, p. 256–266]; interpretările greșite, de exemplu: *hambar* (Densusianu, ILR, I, 243, v. și Suciu, CRT, 212, 213, cf. tc. *ambar*) care nu este atestat în cumană cu acest sens, deoarece cum. *ambar* [„ladano”] (Kuun, 95), este tradus de Vl. Drimba prin „ambră cenușie”, CCD, p. 205, cf. (p. 89) f. 42r/7 (vezi și lat. med. *ambra*, cu echivalentul cum. *charabar*, CCD 41v/23); lecturile eronate, de exemplu: *madem* „minereu, metal, aliaj” [*madim*, „metallum”, la Kuun, 233], în loc de *kör-almadym* (*köralmadim*, Drimba, CC, p. 295): *kör-alma* [„oduiu”], KW 153 „nicht sehen wollen, nicht ausstehen können, hassen”, „a urî etc.” CCD 82v/8d; alt exemplu: *mir* (ar.) „princeps” (Kuun, p. 216), cf. tc. *emir, amir*, pus în legătură de A. Philippide (OR, II, p. 379) cu rom. *mire* [~ cf. alb. *mirē* „bun” DEX; ~ cf. alb. *mirē* „bun”, lat. *milex* „soldat” DEXII], lectură greșită în loc de cum. *nur* „lumină” (CC 69v/7, ed. Drimba, p. 130). Nu am înregistrat în listă nici cuvântul cum. *beç<e>el* [hvffe halcz] „hüftenlahm” (Grønbech, KW, p. 54) = „spetit, deșelat”, 82r/2d (D 143, K 229, v. și Drimba, CC, p. 293, cu trimitere la L. Ligeti, 1962, p. 173–174), „hvffe halcz” fiind interpretat anterior de G. Kuun (CC, p. 229), din cauza pierderii părții superioare a literelor la tăierea hârtiei, cu ocazia legării *Codexului*, ca *huffe hauz*, „urbs munita”, „oraș [germ. *Haus* = casă!], loc întărit” (cf. *Bécs* „Viena”) și, din această cauză, considerat până nu demult, din inerție, după Șăineanu IO, I 16,

drept cea mai sigură etimologie cumană din limba română (pentru *beci*), deși corecțura era semnalată încă din anul 1942, în dicționarul lui K. Grønbech!

De asemenea, nu au fost incluse cuvintele turcice care au o origine persană, copiate din greșală de L. Șăineanu (IO, I, p. 16–18), din glosarul persan-latin al ediției G. Kuun: *calp* [*chalp*, falsus] 50r/25, *dulap* [*dulab*, armarium] 40r/15, *gherdan* [*gerdan*, collum] 8v/18, *határ* [*chatir*, voluntas] 28v/9, *nai* [*nay*, tibia, „tronbeta”] 45r/22, *tabiet* [*tabiat* (ar.), „natura”] 19r/4; *olat* [*oleat*, „provincia”] 39v/20, care, acesta din urmă, din cauza aceleiași greșeli este considerat cuman și de către Al. Ciorănescu (DER, 5862) [*olat*: et. nec. DEX, MDA, DEXI !].

În sfârșit, nu am considerat necesar să mai încarc liste de mai sus cu echivalentele cumane ale unor turcisme dobrogene cu răspândire limitată, precum *curuluc* („mod de a usca tutunul”) – cf. *quru* [*churu*, „sichus”] 39r/1 (D 86, K 87), KW 204, tc. *kuruluk*, „uscăciune”, și nici cu toponime de origine turco-tătară din Dobrogea sau din sudul Basarabiei.

Cea mai recentă sinteză dedicată posibilelor împrumuturi cumane în limba română îi aparține lui Emil Suciu (CRT, p. 215–225), care selectează mai întâi un număr de 8 cuvinte pentru care există „argumente solide în favoarea etimologiei cumane”: *beci*, *ciob*, *dușman*, *gorgan*, *odaie*, *oină*, *tărâm*, *toi* și, separat, alte 9 sau 11 cuvinte a căror origine cumană sau, în general, turcică, preosmanlie, rămâne „plauzibilă, dar discutabilă și deci ipotetică”: (*arcan*), *briceag*, *burlan*, *butuc*, (*capcană*), *călăuză*, *cinel*, *hălăciugă*, (*h)oinar*, *ortoman*, *poznă*.

Luând ca bază de pornire această listă, împreună cu argumentele lui Emil Suciu și ale lui Vladimir Drimba (cf. Drimba, CE), în *Codex Comanicus* ar fi atestate etimoanele cumane ale cuvintelor *beci*, *briceag*, *burlan*, *butuc*, *ciob*, *dușman*, *gorgan*, *hălăciugă*, *hoinar*, *oină*, *ortoman*, *toi*.

Despre *ciob* am discutat nu demult, în această revistă, pentru a doua oară. Componenta cumană (și nu turcă osmanlie!) a etimologiei acestui cuvânt mi se pare acum sigură. *Oină*, *hoinar* și *toi* par să fie, cu destulă certitudine, cuvinte de origine preosmanlie, cumană, aşa cum susțin V. Drimba și E. Suciu, deși dicționarele curente preferă (încă!) etimologia turcă. *Butuc* și *hălăciugă* nu au o origine cumană din cauza semantismului clar divergent, soluțiile date în DA și CDER, 1238 pentru *butuc*, respectiv de către Andrei Avram (NCE, p. 118) pentru *hălăciugă* (< *halângă* + *hăciugă*) fiind mult mai plauzibile. Pentru *briceag* și *burlan*, explicațiile lui Emil Suciu sunt suficiente, în aparență, dar originea cumană a acestora rămâne cu totul nesigură: sunt denumirile unor produse care implică o tehnologie ce nu a fost utilizată la noi, pe o scară mai largă, în epoca preosmanlie.

Noua etimologie cumană a cuvântului *beci*, dată de VI. Drimba: *beč = *peč* „cuptor” < v. sl., v. rus. *peč'* „cuptor” și „peșteră” este mai coerentă decât cea anterioară, care s-a dovedit a fi consecința unei lecturi eronate. Unanimitatea credinței că *beci* ar fi un cuvânt cuman a facilitat intrarea noii soluții în DEXI, aceasta fiind singura explicație cumană acceptată de un dicționar recent, deși este susținută de prea puține fapte sigure. De exemplu, nu știm când și unde a apărut

sonorizarea bilabialei inițiale. Nu știm când, unde (și de ce!) a apărut în cumană sensul cel nou, de „pivniță”, numai acesta putând fi transmis limbii române... în timpul contactelor lingvistice româno-cumane! Nu știm de ce, în limba maghiară, același etimon cuman, cu înțelesul de „cuptor”, s-a păstrat doar ca toponim, denumind orașe: *Pécs*, în sud-vestul Ungariei, și *Bécs* = Viena. (Vezi și numele german al Buda[pestei], *Ofen* = germ. „cuptor” – probabil un „cuptor de var” sau „vărărie”). Nu cunoaștem nici dovezi arheologice ale unor beciuri construite în perioada dominației cumane...

Originea preosmanlie a cuvântului *gorgan* este sigură. Tulburător este însă faptul că termenul cuman *quryan* („movilă funerară”) este mult mai depărtat din punct de vedere fonetic de cuvântul românesc decât personul *gorkhānah*, cu același sens, citat de Al. Ciorănescu (DER, 3839) ca etimon prim al celorlalte formelor turcice sau slave intermediare, pentru limba română, de ex. *kurgan* etc. *Corhană*, *curgan* și *gorgan* au aceeași origine îndepărtată, dar nu știm, cu precizie, când și pe ce căi au fost împrumutate aceste cuvinte.

Din punctul de vedere al frecvenței, cum. *düşman* apare o singură dată în *Codex Comanicus*, în timp ce formele adaptate, specific cumane, cu dentala inițială surdă, *tuşman* sau *tiuşman* apar de patru ori. Din această cauză, şansele ca *duşman* să fi fost împrumutat din turca osmanlie sunt în proporție de 4/5, iar din cumană, de numai 1/5, în baza atestărilor certe. Chiar și antroponimul *Duşman*, înregistrat în anul 1469 (DO), poate fi, desigur, de origine turcă osmanlie, după aproape un secol de confruntări româno-otomane.

Etimologia lui Vl. Drimba, acceptată de E. Suciu, pentru (*i*)*ortoman* (< *ortaman „(cioban) mai înstărit decât unul mijlocaș” < cum. *orta* „de mijloc, mijlociu”) reprezintă un caz tipic de extrapolare într-un trecut îndepărtat a unor categorii sociologice moderne sau contemporane autorilor. Fiind o pătură socială situată între țăranii săraci și „chiaburi”, deci mai înstăriți decât primii, țăranii „mijlocași” erau un cal de bătaie al propagandei ideologice din perioada colectivizării agriculturii. Cu toate acestea, nu țin minte să se fi vorbit în acea vreme și despre categoria ciobanilor „mijlocași”, ciobanii nefiind o țintă a colectivizării. Spre cinstea autorilor lui, în DLR, s.n. (după 1965!), la cuvântul *mijlocaş* nu apar conexiuni semantice cu averile țăranilor sau ale... ciobanilor. Această etimologie fiind nulă, vechea soluție turcică a lui Lazar Șăineanu (*iortoman* < cum. *yurt* „locuință, proprietate” IO, II, p. 227) pare să fie cea mai plauzibilă, dintre cele rezumate de Al. Ciorănescu (DER, 5936).

Câteva cuvinte regionale, precum *chiorpe(a)că* „șindrilă (nouă, proaspătă)”, *hobaie* „vale (podis) între dealuri”, *iurt* „grup de case” ar putea primi etimologii cumane, dacă acestea vor fi omologate de către specialiști. De asemenea, un cuvânt precum *căuș* ar putea fi mai bine explicat, dacă am accepta ipoteza suprapunerii corespondentului cuman peste o rădăcină moștenită, în condițiile unei mari

asemănări fonetice, grefate pe un înțeles aproape identic. (Vezi, de asemenea, cazul oarecum similar al lui *chiçcan*: un cuvânt cuman probabil suprapus peste o formăție onomatopeică proprie limbii române.)

În sfârșit, o serie de cuvinte românești, precum *alaci*, *baltag*, *bașca*, *bărdac(ă)*, *boi*, *boia*, *bostan*, *bugă*, *but*, *calup*, *casap*, *catâr*, *catifea*, *cazan*, *cazma*, *cărăbaș(ă)*, *chibrit*, *chilim*, *chindie*, *chior*, *chirpici*, *colan*, *coltuc*, *habar*, *hamal*, *haram*, *ioc*, *mahala*, *maidan*, *maimuță*, *murdar*, *năut*, *nuri*, *pirozea*, *sacâz*, *sânduc*, *sârmă*, *taban*, *tarla*, *tas*, *teanc*, *tipsie*, *tos*, *tuci*, *țiacălie*, *zaraf*, sau cel puțin o parte dintre ele, cele cu cea mai mare răspândire în limbajul popular din Moldova, Muntenia și Oltenia, ar putea avea o dublă etimologie, cumană și turcă osmanlie, întrucât etimoanele lor au aceeași formă și același înțeles în ambele limbi de origine⁸, ținând seama și de faptul că în exteriorul arcului carpatice existat o continuitate a influențelor turcice: pecenege, cumanie, tătare și apoi osmanlii. La acestea se mai pot adăuga, probabil, și alte câteva cuvinte uzuale de origine turcică, ale căror corespondente cumanie nu sunt prezente în *Codex Comanicus*. Atestarea în general tardivă a tuturor acestora nu poate constitui un criteriu absolut sigur pentru respingerea etimologiei *multiple*, cel puțin în unele dintre cazurile menționate.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

A. Avram, NCE	= Andrei Avram, <i>Noi cercetări etimologice</i> , Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, <i>Etymologica 7</i> , București, Univers Enciclopedic, 2001.
Baubec, Geafer, DR-T	= Agiemin Baubec, Deniz Baubec Geafer, <i>Dicționar român-turc</i> , București, Editura Internațional Scorpion, 1993.
Baubec, Grecu, DT-R	= Agiemin Baubec, Mitică Grecu, <i>Dicționar turc-român</i> , București, EȘE, 1979.
BER	= Bălgarska Akademiya na Naukite, Institut za Bălgarski Ezik. VI. Gheorghiev, I. Duridanov et al., <i>Bălgarski etimologičen rečnik</i> , IV (M-II), Sofia, 1995.
Ciorănescu, (C)DER	= Al. Cioranescu, <i>Diccionario Etimológico Rumano</i> , Tenerife, Universidad de la Laguna, 1958–1966 (versiunea românească: DER. <i>Dicționarul etimologic al limbii române</i> , București, Saeculum I.O., 2001).
Conea-Donat, <i>Contr.</i>	= I. Conea, I. Donat, Contributions à l'étude de la toponymie pétre-nègue-comane de la Plaine Roumaine du Bas-Danube, în vol.: Contributions onomastiques publiées à l'occasion du VI ^e Congrès international des sciences onomastiques, à Munich, du 24 au 28 Août 1958, Bucarest, EA, 1958.
DA	= Academia Română, <i>Dicționarul limbii române</i> (A – De, F – Lojniță), București, Socec și Sfetea, (1907)–1913–1949.

⁸ Vezi, în acest sens, Ciorănescu, DER, nr. 693, 694, 976, 1095, 1233, 1504, 1552, 1610, 2204, 3367, 3604, 4000, 4468, 5123, 5573, 5631, 5855, 5936, 7313, 7321, (7623), 8043, 8390, 8682, 8746, 8814, 9010, cu etimologii cumanie greșite: nr. 760, 5329, 5862, ori fanteziste: nr. 1947, 3557, 6053.

- DEHF = J. Dubois, H. Mitterand, A. Dauzat, *Dictionnaire étymologique et historique du français*, Larousse [1994].
- Densusianu, HLR / ILR = Ovid Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, I-II, Paris, 1901, 1938. Traducere în limba română: *Istoria limbii române*, I-II, Bucureşti, EŞ, 1961.
- DEX = Academia RSR, Institutul de Lingvistică, *Dicționarul explicativ al limbii române*, EA, 1975; Supliment, 1988, reeditare: UE, 1996 (continuare de tiraj: 1998).
- DEXI = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, Bucureşti, Arc, Gunivas, 2007.
- DG-R = Academia Română, Universitatea Bucureşti, Institutul de Lingvistică; M. Isbășescu, M. Iliescu (coord.), *Dicționar german-român*, EA, 1989.
- Djuvara, *Thocomerius* = Neagu Djuvara, Thocomerius–Negru Vodă. Un voivod de origine cumană la începuturile Țării Românești, Bucureşti, Humanitas, 2007.
- DLR s.n. = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, serie nouă, VI–XIV (M – Z), Bucureşti, EA, 1965–2004.
- DM-R = Fundația Beatrice Alapítvány; (red.) Reinhart Erzsébet, Lázár Edit, Román Győző, *Dicționar maghiar-român*, Editura Carocom'94 SRL, Bucureşti, 2005.
- DO = N.A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, [Bucureşti], EA, 1963.
- Drăganu = Nicolae Drăganu, *România în veacurile IX–XIV pe baza toponimiei și onomasticei*, Academia Română, Studii și cercetări XXI, Bucureşti, Imprimeria Națională, 1933.
- Drimba, CC = Vladimir Drimba, *Codex Comanicus*, Édition diplomatique avec fac-similés, Bucarest, Editura Enciclopedică, 2000.
- Drimba, CE = Vladimir Drimba, *Cercetări etimologice*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Etymologica* 8, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 2001.
- Drimba, 1964 = Vladimir Drimba, *Recenzie: H. Wendt, Die türkischen Elemente im Rumänischen* (Berlin, Akademie Verlag, 1960), în „Revue roumaine de linguistique”, IX, 1964, p. 99–109.
- DT-RU = Akademija Nauk SSSR, Kazanskij Institut iazyka, literatury i istorii, *Tatarsko-russkij slovar'*, Moskva, Izd. Sov. Entsiklopedija, 1966.
- Graur, DCC = Al. Graur, *Dicționar de cuvinte călătoare*, Bucureşti, Editura Albatros, 1978.
- Graur, NL = Al. Graur, *Nume de locuri*, Bucureşti, EŞ, 1972.
- Graur, NP = Acad. Al. Graur, *Nume de persoane*, Bucureşti, EŞ, 1965.
- Grønbech, KW = K. Grønbech, *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*, Kopenhagen, Einar Munsgaard, 1942.
- Guțu, DL-R = G. Guțu, *Dicționar latin-român*, Bucureşti, EŞE, 1983.
- Iordan, DNF = Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, Bucureşti, EŞE, 1983.
- Iordan, *Toponimia* = Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, [Bucureşti], EA, 1963.
- Ivănescu, ILR = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, Ed. Junimea, 1980.

- Király, CL = Király Francisc, *Contacte lingvistice. Adaptarea fonetică a împrumuturilor românești de origine maghiară*, Timișoara, Ed. Facla, 1990.
- Kuun, CC = *Codex Cumanicus Bibliothecae ad Divi Marci Venetiarum*. Primum ex integro edidit prolegomenis notis et compluribus glossariis instruxit Comes Géza Kuun, Budapestini Editio Scient. Academiae Hung., 1880 (vol. II: *Additamentum ad Codicem Cumanicum*, Budae, 1883).
- Kuun, CC₂ = *Codex Cumanicus*. Edited by G. Kuun. With the *Prolegomena to the Codex Cumanicus* by Louis Ligeti, Budapest, 1981.
- MDA = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Micul dicționar academic*, 4 vol., București, UE, 2001–2004.
- Petrovici, SDT = Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, Volum îngrijit de I. Pătruț, B. Kelemen, I. Mării, București, EA, 1970.
- Petănis, DGr-R = Lambros Petănis, *Dicționar grec-român*, București, Ed. Vox, 1995.
- Philippide, OR, II = Al. Philippide, *Originea românilor*, vol. II, *Ce spun limbile română și albaneză*, Iași, Tip. Viața Românească, 1927.
- Redhouse, T-E Lex. = James W. Redhouse, *A Turkish and English Lexicon*, Constantinople, H. Matteosian, 1921.
- Roesler, 1865 = Dr. E. Robert Roesler, *Die griechischen und türkischen Bestandtheile im Romänischen*, Wien, 1865.
- Rosetti, ILR = Al. Rosetti, *Istoria limbii române. I. De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*, ediție definitivă, București, EȘE, 1986.
- Sala, IE = Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Etymologica* 20, București, Editura Academiei Române, 2005.
- SDLR = August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Iași, Institutu de arte grafice „Presa bună”, 1939.
- Suciuc, CRT = Emil Suciuc, *Cuvinte românești de origine turcă*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Etymologica* 21, București, Editura Academiei Române, 2006.
- Şăineanu, IO = Lazar Șăineanu, *Influența orientală asupra limbei și culturii române*, vol. I (*Introducerea*), vol. II₁ (*Vocabularul. 1. Vorbe populare*), vol. II₂ (*Vocabularul. 2. Vorbe istorice, împrumuturi literare, Indice general*), București, Editura Librăriei Socec & Comp, 1900.
- Topciu-Melonashi, DA-R = Renata Topciu, Ana Melonashi, Luan Topciu, *Dicționar albanez-român. Shqip-rumanisht fjalor*, [Iași], Polirom, 2003.

**CODEX COMANICUS: WORD CORRESPONDENCES BETWEEN THE
ROMANIAN AND COMANIAN LANGUAGES**

(Abstract)

The article includes a comprehensive bibliographical list of the word correspondences or coincidences between the two languages, intended to help the identification of the Comanian lexical loans in Romanian.

București, Șoseaua Iancului nr. 10, apart. 40.
Email address: pczboerescu@yahoo.com